भिन्नान्येव · तस्मात्परस्पराविरोधित्वादृङ्वादीनां समुच्चयः । यदुक्तम् एककार्यत्वान्न[1] समुच्चय इति · अत्रोच्यते · सत्यम् परमेककार्यम् अवान्तरकार्याणि[2] तु भिन्नानि · यदृङ्गुना क्रियते न तत्संततेन यत्संततेन न तदृङ्गुना यद्दीर्घेण न तत्प्राचा यत्प्राचा न तद्दीर्घेणेति ॥ ॥ अथेदं विचार्यते । अग्निप्रणयनाग्निमन्थनादिषु क्रियमाणानुवादिनो होतुर्मन्त्राः सन्ति प्र देवं देव्या धिया अभि त्वा देव सवितः इत्यादयः · तथा अग्न्याधानमन्त्रा भूर्भुवः स्वरिति आदित्यानां त्वेत्यादयः · किं तेषां विकल्पः उत समुच्चय इति । मन्त्राणां स्मारकत्वेन दृष्टार्थत्वात्करणवदेकार्थत्वाद्वीहियववद्विकल्पे प्राप्तऽआह ·

होत्राधानयोः ॥ ८ ॥ समुच्चयोऽविरोधऽइत्यनुवर्तते । होतुरिमे होत्राः · होतृमन्त्राणामाधानमन्त्राणां च समुच्चयो भवति न विकल्पः अविरोधादेव । होत्राधानशब्देनात्र तत्सम्बद्धा मन्त्रा लक्ष्यन्ते · करणमन्त्रा हि कर्मानुष्ठानकरणभूतां स्मृतिं पूर्वक्षणवर्तिनीं कुर्वन्ति · न चैकेन[3] सिद्धावितरेण कार्यमस्तीति युक्तस्तत्र विकल्पः · क्रियमाणानुवादिनस्त्वध्वर्युणा क्रियमाणस्य कर्मणः स्मृत्यविच्छेदार्थाः · अविच्छेदश्चान्तादपेक्षित इति सर्वेषां समुच्चयः । समुच्चयश्च दृश्यते श्रुतौ त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमामिति (१. ३. ५. ६.) आग्नेयीरन्वाह (४.) एकादशान्वाह (५.) नवान्वाह दशान्वाहेत्यादि अनेकसंनिपाते वै तद्भवति · प्रथमा उत्तमेति च संख्योपबन्धश्च · तस्मात्समुच्चयः । आधानमन्त्राणां च वचनात्समुच्चयः त्रिभिरक्षरैर्गार्हपत्यमुपदधाति[4] पञ्चभिराहवनीयमिति । एवं सर्वत्र होममन्त्राणां समुच्चये प्राप्तऽआह ·

न याज्यानुवाक्यासु विरोधे ॥ ९ ॥ एकस्मिन्नेव प्रकरणे क्वचिद्बह्व्यो याज्यानुवाक्या एकदेवत्याः पठिताः सन्ति तासु च न समुच्चयः किंतु विकल्प एव । कुतः विरोधात् यतः पुरोऽनुवाक्या देवतास्मरणार्था याज्या च हविःप्रदानार्था · ह्वयति वाऽअनुवाक्यया प्रयच्छति याज्ययेति (१. ७. २. १७.) · ततश्च दृष्टार्थत्वाद्विकल्पः ।

---

१) ? यदुक्तमेवका° २. २) ? आवांत° २. ३) Thus Çâstradîp. at Jaim. १२. ३. ३६. वैकेन २. ४) ?? त्रिभिरक्षतिर्गार्हप° २.